

Az Orvosi Hetilap után leghosszabb életű szakfolyóirat, a Gyógyászat, 1861 és 1944 között jelent meg, megszakítás nélkül. Sajátságos, de egyáltalán nem szokatlan megfontolásból: ugyanis a *Markusovszky* mellett szerkesztő inaséveit töltő *Poór Imre* dermato-venerológus tanár egyszer csak rájött, hogy két éles toll nem fér egy redakcióba. 1859-ben még közösen írták: „mi egyedül állunk... valamely szakmának vagy iránynak lapunkat nem szentelhetjük, nekünk az egyetemes honi és külföldi orvosi tudományt egyaránt kellene képviselnünk!” (1) Továbbá ígérik, hogy főleg a *pesti és egyetemek kórodai előadásait, tapasztalatait* fogják publikálni, s a haza nem magyar ajkú orvosainak a cikkét is szívesen ismertetik. „Alólírottak ketten egyesültünk az Orvosi Hetilap szerkesztésére, dr. Markusovszky Lajos és dr. Poór Imre.” (1) Alig egy év múltán, vagyis 1860. dec. 10-én Poór kivált a szerkesztésből és *Gyógyászat* címmel új lapot indított,

sem kizárva. Mit ír ezek után Poór tanár a Gyógyászat szükségességének a megindoklására? „*Fő feladata lesz az orvosi tudománynak mind, de kivált a belgyógyászatot anyanyelvünkön művelni... honfias indulattal a haza oltárára hordogatni.*” (2) De nem ám „*kozmpoliticus közönnyel*”, miként a szerinte aulikus Markusovszkyék. Ilyen irritáló start után meg kell mondjuk, hogy a két lap lassan korrektül feleselő partnerré szelődött. A Gyógyászat igyekezett lépést tartani az Orvosi Hetilappal; id. *Bókai János*, *Fodor József*, *Hőgyes Endre*, *Scheuthauer Gusztáv*, *Thanhoffer Lajos* és *Than Károly* professzorok egyaránt szívesen írtak a „konkurens” lapba, a külföldi hírességek közül *Virchow*, *Charcot*, *Nothnagel*, *Traube* és *Wunderlich* nevét is megtaláljuk, hogy csak a leghíresebbeket említsük. Poór eredeti belterjes terve tehát alaposan megváltozott, a Gyógyászat sokkal több külföldi szerzőt szerepeltetett, mint a Hetilap, amely elsősorban idegen nyelvű könyvekről közölt recenziókat.

GYÓGYÁSZAT

AZ ORVOSTUDOMÁNY

HAZAI ÉS KÜLFÖLDI FEJLŐDÉSÉNEK, KÜLÖNÖSEN AZ ORVOSI GYAKORLATNAK KÖZLÖNYE.

MELLÉKLETEI

„HONVÉDORVOS” ÉS „MEDIKUS”.

SZERKESZTŐ-KIADÓ:

SCHÄCHTER MIKSA dr.
FŐMUNKATÁRS.

FŐMUNKATÁRS:

SZÉNÁSY SÁNDOR dr.
FŐMUNKATÁRS.

ÖTVENHARMADIK ÉVFOLYAM.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1913

noha a Hetilapnak nemcsak egyenjogú társszerkesztője, de a bőr- és bujakórtan fő referense is volt. Mindez még nem lenne önmagában furcsa, elvégre két lap több szerzőnek, eltérő irányzatoknak tud teret biztosítani egymás bírálatát

Poór szerkesztői munkatársa 1865-ig *Nékám Sándor* volt, 1872-ig egyedül végezte a nem könnyű munkát. Majd 1873–1878 között *Kövér Gábor* a munkatársa, 1874-től *Dulácska Géza* a szerkesztő-kiadó, Poór a szerkesztőtulajdonos. Az 1886. átmeneti év, a laptulajdonos: Poór Imre, szerkesztő-kiadó: *Dulácska Géza* és a főmunkatárs: *Szénásy Sándor*, 1887-től viszont *Kovács József* sebész professzor a laptulajdonos, a szerkesztő-kiadó: *Schächter Miksa*, a főmunkatárs: *Szénásy Sándor*. Ezt a tisztséget látta el három évtizeden át, s amikor 1917-ben elhunyt a feddhetetlen jellemű és csillogóan okos *Schächter Miksa*, *Szénásy Sándor* lett a felelős szerkesztő, laptulajdonos: az elbúcsúztatott barát örökösei, főmunkatársak: *Lévy Lajos* (*Krúdy Gyula* orvosa) és *Mohr Mihály* magántanár. Nem sokáig tartott a felelős szerkesztői státusz, mert a proletárdiktatúra évében barátai tanácsosabbnak látták levenni nevét a lap éléről (3), egyrészt szerény földbirtoka, másrészt végzetessé váló betegsége miatt. A következő évben már gyászkeretes neve került a veszteséglistára, a „boldog békeidők” egyik utolsó lovagjaként.

„*Szénásy Sándor* Nagy-Abonyban született 1850-ben. Orvosi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, ahol 1874-ben orvosdoctorrá, majd sebészdoctorrá és szülésmesterré avattattott.” (4) Olvashatjuk a *Hőgyes-féle Milléniumi Emlékkönyv* 800. oldalán. Évfolyamtársa volt *Tauf-fer Vilmos*, akihez haláláig szoros baráti szálak fűzték. Ugyanekkor végzett *Dollinger Gyula* is, ám *Szénásy* aktív sebész korában annyira *Kovács József* tanítványának vallotta magát, hogy ez önmagában kizárta a vele egyidős ifjú kirurgus titánnal történő minden közösséget. Karrierje szépen indult, 1878-ig a *Rókus Kórház* sebészeti osztályán előbb segéd-, majd alorvos, 1879-ben pedig átkerült az I.

sz. Sebészeti Klinika kötelékébe. Igazgató a „magyar nar-kózsírról” híres, még inkább hírhedt Kovács József professzor volt, aki briliáns operatőrnek számított. Szénásy tanáregéd összesen 8 évet töltött a tanszéken, ahol az álképletek szakértője lett. Az Orvosi Hetilap 1884. évfolyamában jelent meg egy sorozata az álképletek kórismézéséről, mint klinikai panoptikumba illő kazuisztikus gyűjtemény (5). Álképletek körébe sorolták a teljesen jóindulatú zsírdaganatoktól az abszolút malignus melanomáig terjedő elváltozásokat, mert külön onkológia akkor még nem létezett. Beleértve a fekélyeket is, melyek minél inkább egyenetlen szélűek és mentől jobban kapaszkodnak környezetükbe, a rosszindulat annál valószínűbb. Mint megfigyelték, a nyálkahártyából átmeneteknél (pl. ajak és végbél) gyakoribb a kancerózus elváltozás, férfiaknál az alsó, nőknél a felső ajak rákja, s nem találtak rá magyarázatot. Az idült gyulladások, mint szifilisz és bőrfarkas természetesen más lapra tartoznak, mert ha a kórokozókat nem is, de a klinikumot igen pontosan tudták elkülöníteni. Nemcsak a látható részekben, hanem az emésztőcsatornában, vagy légzőszervekben megjelenő rákos álképletet, vagy a recehártyából kiinduló gliomát is elég jól diagnosztizálták, csak a beavatkozásnak szabott határt a zárt testüreg. Márpedig Kovács tanár *nem volt a radikális műtétek híve*. Így a Hetilapban megjelenő illusztrált sorozat afféle képes diagnosztikai panoptikum maradt. Az ígéretes jövőjű sebész az új folyóiratában is a daganatokról értekezett (6), az álképleteket természetesen górcső alatt is megvizsgálták, hisztopathologiai leírásuk is figyelemre méltó. Szénásy Sándort 1889/90-ben a *sebészeti eszköz- és köttan* magántanárává képesítették (7), és nem 1888-ban, ahogy az a *Hőgyes-könyvben* olvasható. E tárgykörből tartotta előadásait heti három órában, míg ki nem nevezték 1892-ben a fővárosi *szegényház* műtőorvosává. Szívesen vállalta, hiszen idejének jelentős részét lekötötte 1887-től a Gyógyászat, majd 1888-tól a mellékletként megjelenő „*Honvédorvos*” (későbbi főmunkatársa *Ferenczi Sándor*), 1898-tól pedig a „*Medikus*” periodikus kolligátuma.

A kinevezett munkakörben nem sokáig maradt, a kilencvenes évektől a fővárosban már csak szerkesztőként tevékenykedett. Unokaöccse szerint volt ebben sértődés is (8), ám anyagi háttere birtokában vállalhatta a rezignációt: édesapjától a járszági *Tizsasúly* falu határában tetemes birtokot örökölt, s afféle Jókai-figuraként élte az „új földesúr” életét. Az egyik majorban rendelőt rendezett be, hogy a szegény betegeket ingyen kezelhesse, hogy együtt lélegezzen a föld népével. A birtokos mentalitás nem volt akkor idegen a kar legnevesebb orvosprofesszoraitól sem. Kovács József tanár pl. a Pest megyei *Erdőtelek* határában vett birtokot, oda járt ki gazdálkodni, *Tauffer* Vilmos pedig a közeli *Súlysáp* mellett ízelgette szabad óráiban a mezőgazdász életformát (8).

Történt egyszer, hogy Kovács tanár a sebész garnitúrájával csikót herélni vonult ki a tanyára, lege artis teljesen aszeptikus körülmények között, ismervén, hogy a lovak hashártyája mennyi-

re érzékeny a fertőzésekre. A „fővárosi műsorra” összegyűlt a tanya apraja-nagyja, akik között csak a helybeli öreg herélő-meskároló mester csóváltatta hitetlenül a fejét. „Nem lesz az így jól, nagyságos uram, mert *cserepcsik* nélkül nem lehet csikót herélni”, jelentette ki világosan. „Hát az mi az isten csudája” — kérdezte a tudós professzor. Kiderült, hogy egy kettéhasított és egymásba szorítható fadarab, mely a Bar-féle köldökkapocshoz hasonlóan leszorítja a csíramirigyeket ellátó hátrýákat, vezetékeket és ereket. A történet szerint (8) a steril kasztrálás sikerült, a csikók azonban nem éltek túl. A professzor többé nem operált méncsikót, ráhagyta a herélőmesterre, aki cserepcsik segítségével azt veszély nélkül végezte.

Ha Kovács és *Tauffer* tanárok ilyen szenvedélyes gazdák voltak, nem csodálható, ha a szerkesztő főmunkatárs Szénásy Sándor még otthonosabban érezte magát az alföldi tanyavilágban, ahol bőven akadt *kissebészeti* teendő, a környékbeli kollégák szívesen vették igénybe tanácsait és segítségét. Szaklapokba többé nem írt, de főmunkatársi minőségében megmaradt. A *Honvédorvos*t, a „hazai katonai orvosi intézmény tudományos és társadalmi érdekeinek közlönyét” viszont mindvégig ő szerkesztette, amelyik az 1905-ös *japán—oros* háborútól a *francia—marokkói* háborúig mindenről beszámolt. E lap közölte elsőként az orosz katonarvos *Weressajev* beszámolóját, amely harctéri naplóként később könyv formájában is megjelent (9, 10). Pár év múlva sajnos sem Távol-Keletre, sem Afrika-közébe nem kellett menni, a világháború több „*Honvédorvos*” kitöltött volna. Ezek a derék „békebeli” emberek sejtették, *hogy valami végérvényesen elmúlt*. *Tauffer* Vilmos is eladta belterjesnek szánt, ám veszteségesnek bizonyult süllyápi birtokát, Kovács professzor pedig, aki valamikor még *Erzsébet* királynét is megoperálta egy kisebb tállyoggal Gödöllőn (8), és aki bécsi könyvekbe írt felkérésre fejezetet a kőmorzsolásról, halála után a maradi sebészet jelképe lett. Pedig nem volt az, tanítványai: Báron Jónás, Schächter Miksa, Prochnov József, Makara Lajos és Szénásy Sándor bizonyították. Tőle tanult operálni *Dollinger* Gyula is.

Szénásy Sándor több mint 30 évig volt a Gyógyászat főmunkatára, ugyanaddig a *Honvédorvos* főszerkesztője. Száznegyven esztendővel ezelőtt született és hét évtizede nincs az élők sorában. Az orvosdinasztiává terebélyesedett Szénásy család első ismert tagja ő, szakfolyóiratok fejlődésében szereplő egyéniség, aki hamar lemondott szerzői jogáról, hogy másokat részesítsen annak örömeiben. A szegények orvosa, a szentülés szándéka nélkül. Szívesen idézzük fel színes személyiségét.

IRODALOM: 1. Orvosi Hetilap, 1859-es évfolyam. — 2. Gyógyászat, 1861-es évfolyam. — 3. Gyógyászat, 1920-as évfolyam. — 4. *Hőgyes Endre*: Millénium Emlékkönyv, Bp., 1896. — 5. Orvosi Hetilap, 1884-es évfolyam. — 6. *Gyógyászat*, 1887-es évfolyam. — 7. *György Tibor*: Az orvostudományi kar története 1770—1935. Bp., 1936. — 8. id. Szénásy József visszaemlékezései, kézirat. A kéziratért Dr. Szénásy József tanár úrnak tartozom köszönettel. — 9. Az orosz hadsereg züllése az orosz—japán háborúban. Bp. Lampel? — 10. *Weressajev, W. W.*: Bekentnisse eines Arztes (Th. Brugsch előszavával) Berlin, 1960.

Szállási Árpád dr.